

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

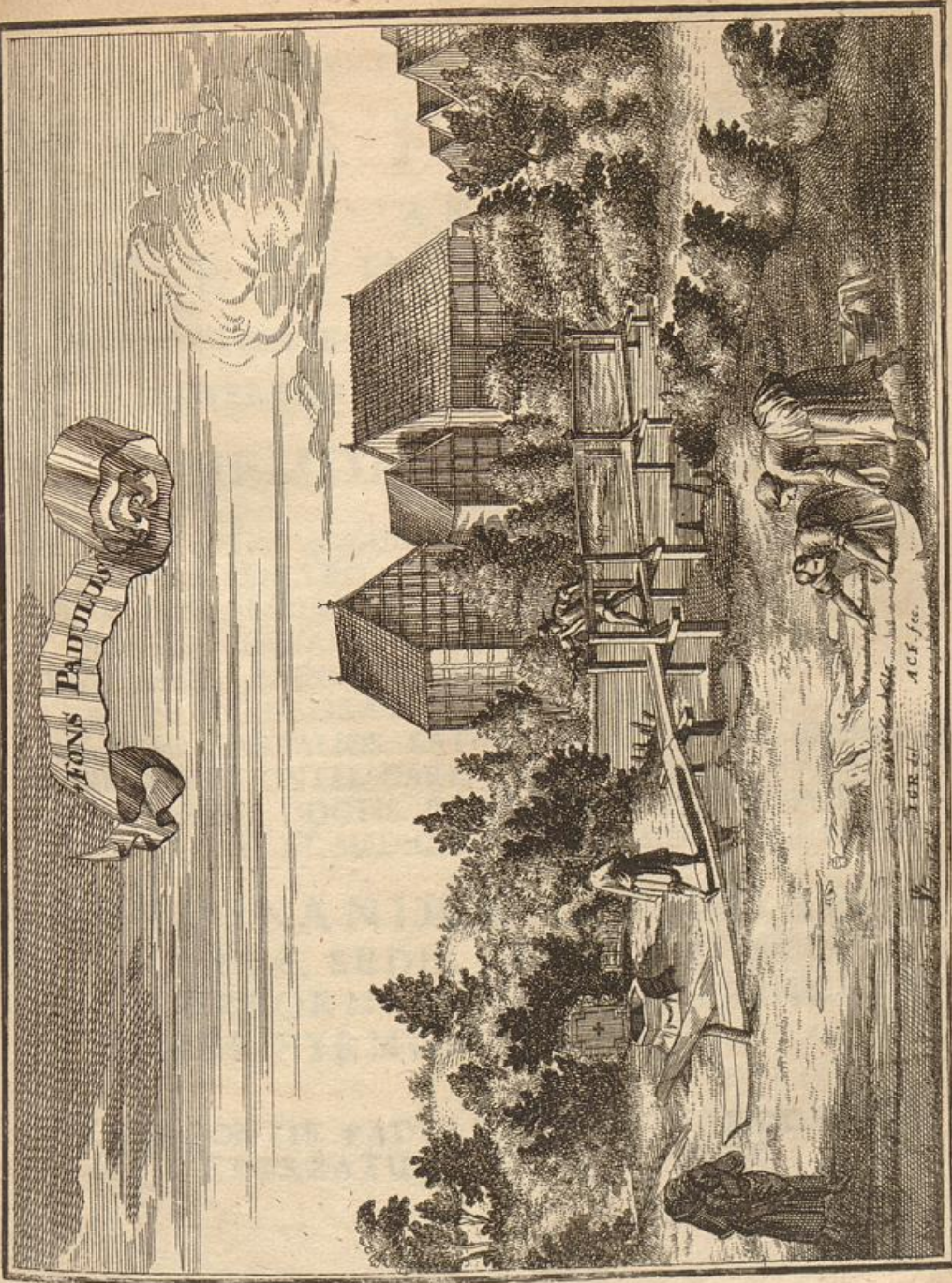
Monumenta Paderbornensia

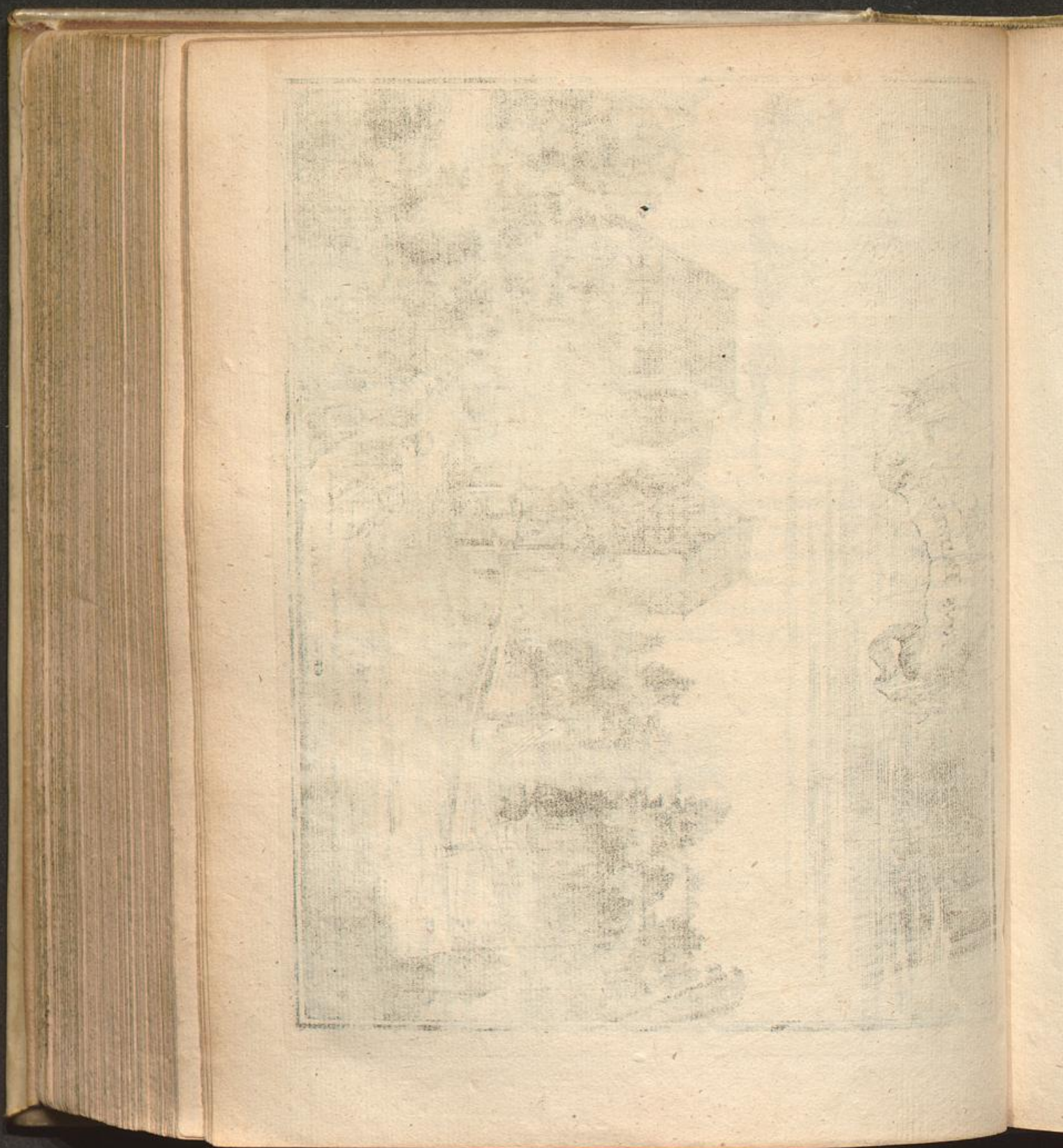
Ferdinand <II., Paderborn, Bischof>

Francofurti ; Lipsiæ ; Norjbergæ, 1713

Fons Padulus ante Neuhusium, consuetum Episcoporum & Principum
Paderbornensium domicilium.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29975

FONS PADULUS,

A N T E

NEUHUSIUM,
 CONSUETUM EPISCOPORUM ET PRINCIPUM
 PADERBORNENSIVM DOMICILIUM.

MEMORIÆ. SACRUM

FONS. EGO. SUM. PADULUS. NITIDIS. ARGENTEUS. UNDIS
 PURIOR. ELECTRO. FRIGIDIORQUE. GELU
 OLIM. VIX. PECORI. NOTUS. NUNC. ARIDA. FEBRI
 NOSTER. FERNANDI. PROLUIT. ORA. LIQUOR
 UNDE. MEO. PRINCEPS. RECREATUS. MUNERE. CLAUSAS
 MARMORIBUS. GRATO. CARMINE. SIGNAT. AQUAS
 NE. MIHI. CASTALIOS. LATICES. OPPONE. NEC. UNDAM
 BELLEROPHONTEI. CARE. VIATOR. EQUI
 ILLA. ETENIM. DOCTIS. INSPIRAT. VATIBUS. ÆSTUM
 HÆC. LEVAT. ET. MEDICAM. LYMPHA. MINISTRAT. OPEM.

FERDINANDUS. DEI. ET. APO-
 STOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCOPUS
 PADERBORNENSIS. S. R. I. PRINCEPS
 COMES. PYRMONTANUS

AQUA. FONTIS. PADULLI. IN. FEBRIS. ARDORIBUS
 RECREATUS. P. C. AN. MDCLXV

Ff

NO-

N O T Æ.

FONS *Padulus* à Pado nostro Saxonico, sicut ab Italico *Padusa*, denominatur, tam perlucidæ aquæ salubritate, dulcedine & frigore, quàm *Neuhusii* viciniâ celebris. Nos certè, in summis aliquando febris ardoribus, grato ejus potu recreati, secundùm antiquam parcemiam, *aquam hausisti, puteum corona*, memoriam accepti beneficii hoc monumento consecravimus. Proximum *Padulo Neuhusium*, Episcoporum Paderbornensium, per quatuor amplius sæcula, consuetum domicilium, Scriptor Panegyrici Paderbornensis pluribus argumentis demonstrat, ipsum esse *Alifonis* castellum, quod *Drusus* contra *Sicambros*, ad *Luppia* & *Alifonis* confluentes, extruxit, & multis pòst annis *Carolus M.* instauravit, ut ejus præsidio finitimas gentes uterque compesceret, atque in potestate retineret. Insecutis indè temporibus Episcopis Paderbornensibus eodem in loco arcem ponendi, habitandique causam dedisse videntur acerrimæ similitates, quas cum civitate non semel habuerunt. *Antea siquidem*, inquit *Horrius* in Panegyri. Paderbornensi, *in urbe sua Paderborna apud Cathedralē Ecclesiam habitabant; quo tempore civium erga suos Præsules amor & reverentia tanto eis præsidio erat, ut vallum turesque minimè requirerent: At postquam ab iis sacrosancta dignitas contemni cæpta, gravesque sunt motus adversus Ecclesiasticum ordinem excitati, faciendum visum, ut ab eorum injuriis semoti, hujus se arcis præsidio tuerentur.*

Eandem aliò commigrandi necessitatem aliis etiam Episcopis suæ jam olim urbes imposuerunt, quando primùm ab Episcopis conditæ, auctæ, & communitæ, opibusque dein suis insolenter elatæ, adversus proprios Dominos in arma confurrexere. Sed hocce magnis civitatibus perquàm fatali sæculo contrarium accidit, quo (ut nihil de Paderborna nostra dicam, quam crebris seditionibus laborantem, suisque Episcopis contumacem, & hoc sæculo maximè, licentiâ novæ
reli-

religionis insanientem, THEODORUS Episcopus & Princeps Paderbornensis, per Joannem Frisiae Orientalis & Ritbergæ Comitem, egregium belli ducem anno MDC IV. IV. Kal. Maii, admirabili providentiâ ac celeritate expugnatam compefcuit) Leodium, Herfordia, Monasterium, Erfordia, Magdeburgum, Brunswiga, præpotentes claræque urbes in ordinem redactæ, aliis urbibus parem fortunæ ludum comminantur. Annum porrò, quo Paderbornenses Episcopi ex urbe huc concesserint, non habeo certum affirmare. Suspicor tamen circa annum partæ salutis MCC. Certè Otto Ritbergensis, qui anno MCC LXXVII. ad Paderbornensem cathedram est euectus, in hac se arce tenebat, dicebaturque vulgò eodem, quo hodie nomine; fortasse, quòd in veteris arcis Drusianæ & Carolinæ vestigiis esset collocata; quàm à civibus Paderbornensibus postea incensam refert Gobelinus Persona in Cosmodr. ætat. 6. cap. 66. his verbis. *Otto de Ritberg Episcopus Paderbornensis multas guerras cum civibus Paderbornensibus habuit, Unde accidit, quòd cum ipsi Castrum Novum igne devastaverant, & post hoc quadam die ad implendum fossata ejusdem convenissent, Episcopus Otto cum fidelibus suis manu forti irruit super eos, & commisso prælio, de civibus occisi sunt plusquam quingenti, quorum cadavera in plaustris ducebantur in civitatem, & in una fossa magna sepulta sunt. Fuit enim inter Episcopum & cives per certos arbitros facta compositio, qua cum servari non videbatur, ut debuit, per multas guerras, clades prædicta secuta est. Erat enim hæc compositio facta anno Domini MCC LXXXI. priusquam ipse Dominus Otto esset consecratus in Episcopum; & utrinque fuit juramentis & sigillis firmata, in qua, inter cætera, ipsi cives promiserunt libertates emunitatum illesas servare & liberas: & in familias Canonicorum & Ecclesiasticarum personarum civitatis Paderbornensis, nisi prius coram Dominis suis conventos, nullam penitus jurisdictionem exercere, & excommunicatos strictius vitare, & eos in officio Consulatus non habere. Deinde orta discordiâ super judicio seculari, quod exercetur in foro Paderbornensi, electi sunt arbitri, qui visis & auditis præpositis hinc inde, pronuntiaverunt, officium prædicti jud. cu esse feudum*

*Ecclesia Paderbornensis, & hac pronuntiatio facta est anno Domini
MCCXCIX.*

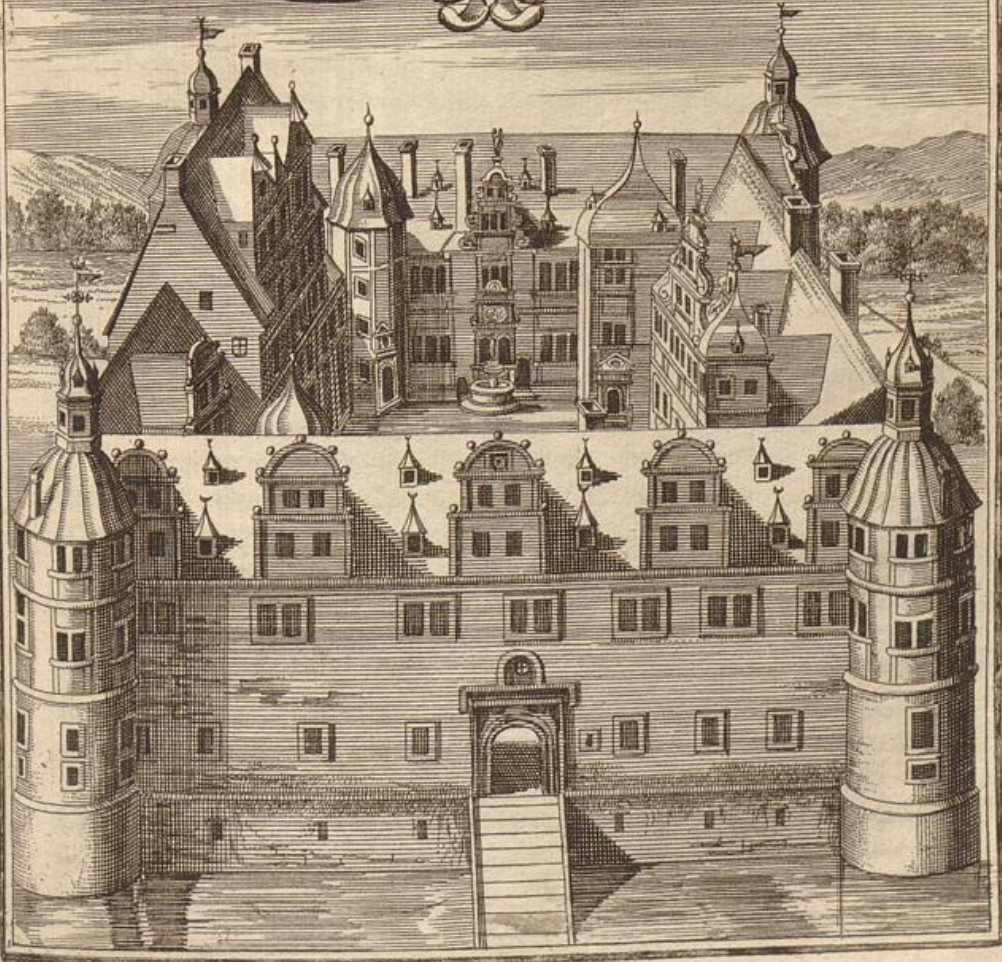
Eam igitur ita inflammata & propè complana tam Otto Episcopus, aut ejus successor Guntherus restituerit, quando consentiente dicto Gunthero, Bernardum Præp. Eccl. Paderb. tutorem eâ conditione An. 1309. electum comperimus, *ut castra Dryburg & Nyggenhusen pro 1400. Marcis denariorum oppignorata, redimi pateretur.* Postea Henricus Spiegelius, ac præcipuè Ericus Dux Brunswicensis An. 1525. & Hermannus Comes de Weda, Episcopi Paderbornenses, splendidis firmisque ædificiis Neuhusium exornarunt. *Nostrâ verò memoriâ, inquit Horr. Paneg. Pad. l. 2. c. 13. dignam veteri illâ nominis sui gloriâ speciem hac arx aliquando est consecuta, postquam ingenti sumptu, à Theodoro Furstenbergio Episcopo & Principe Paderbornensi, in hanc amplitudinem excelsitatemque exadificata, fessis & turribus communita, laxis elegantibusque conclavibus, pomariis, hortis, fontibus ornata est. Itaque quamvis splendido Augustoque Principi accipiendo est idonea. Quæ Fridericus Rörigh S. J non minùs clarus poëta, quam disertus orator, tersis versibus suis ita expressit.*

*Quid memorem celsis spectandas turribus arces,
Et tantum Domino tecta minora suo?
Ornamenta olim pacis, munimina belli,
Sumptibus ad cælum surgere jussa tuis?
Hinc Nova deterso veteris squalore senecta,
Jamque suo demum nomine digna DOMUS.
Regalem tectis immanibus explicat aulam,
Laxaque formosis atria porticibus.
Quas circum virides ventis crispantibus undas
Plaudit lascivis squamea turba choris.
Flora favet, favet attiguis Pomona viretis,
Certatimque suas utraque promit opes.
Utraque certatim vernantes divitat hortos,
Floribus illa suis, fructibus ista suis.*

Ceterum

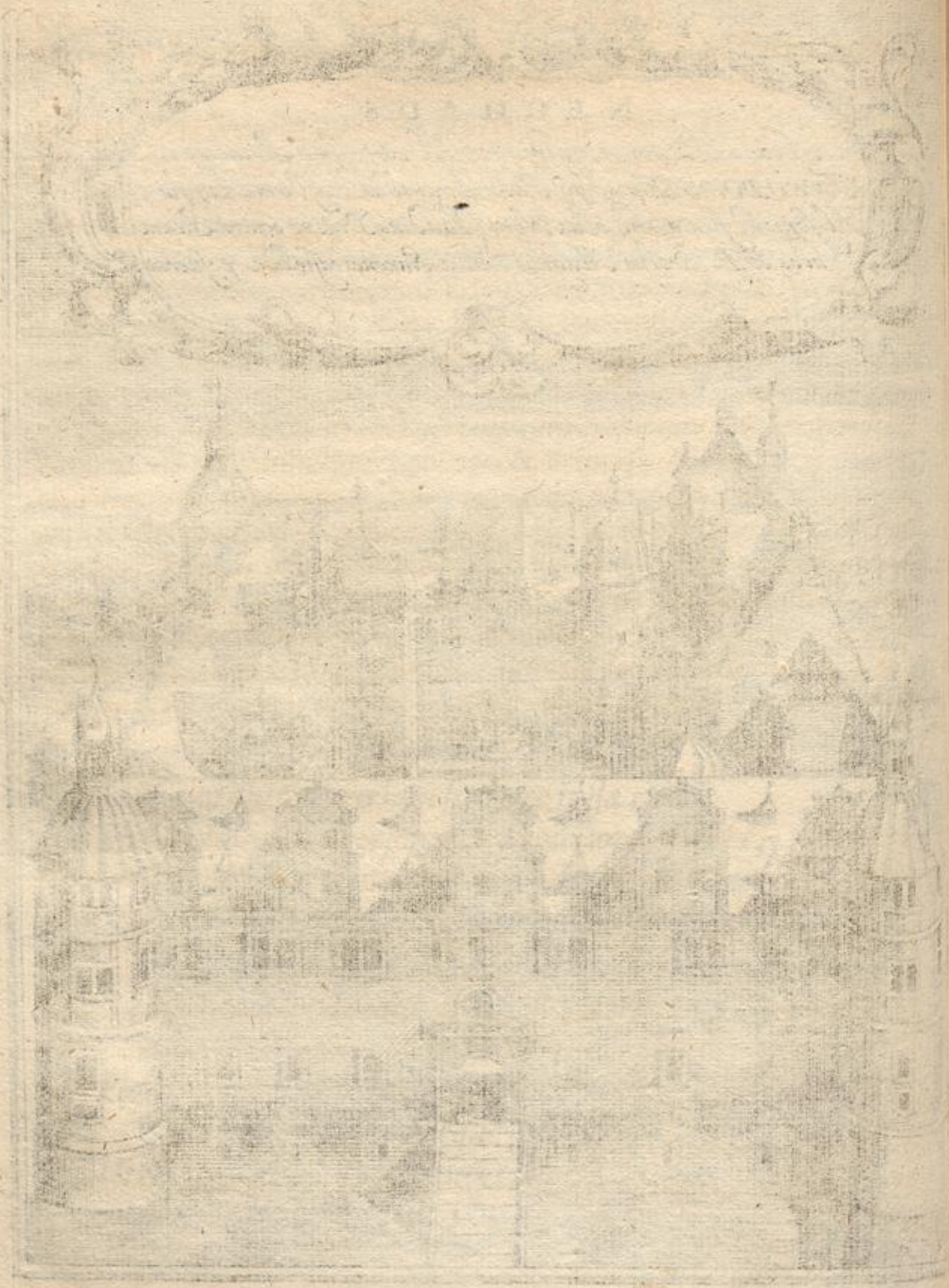
NEUHAUS

*Arx à Reverendissimo et Illustrissimo Principe
THEODORO Episcopo Paderbornensi ad confluentes Lippie &
Alfonsis edificata, ubi olim Nero Claudius Drusus contra Sicam-
bros & D. Carolus Magnus contra Saxones castellum posuerat*

ni
co-
di-
ne
en
ca
5-
dis
a,
lo-
u,
in
m-
us
do
m

R

sc
H
A

ju
b
M
P
q
in
fi
p
fi
r
l
e
f
f
l
c
c
h
r
A
f
c

Cæterùm Theodorianæ ædificationis annum nobis indicat hæc inscriptio, quæ in atrio arcis interiori adhuc conspicitur.

HANC STRUIT ÆRE SUO, THEODORUS EPISCOPUS, AULAM
EX FURSTENBERGIS STEMMATE, NATUS. AVIS
ANNO MILLENO, QUINGENTENO, NONAGENO
TALIS AB ELECIO PRINCIPE QUARTUS ERAT

Posthæc ea, pro dolor ! inciderunt tempora, quæ non solum hujus arcis excidium, sed etiam totius diœcesis jacturam Ecclesiæ Paderbornensi intentarent, quando inter calamitosa Germaniæ bella, An. MDCXLVI, Idib. Maii à Vrangelio Suedici exercitûs duce expugnata Paderbornâ Neuhusium simul in potestatem Suecorum venit, ac quarto post die tam Paderborna quàm Neuhusium Hassis traditus in possessionem, & socialis belli præmium. Hoc felici rerum successu agitatum consiliis inter Suecos & Hassos, utrumne Paderborna præmunienda esset, in eaque dominatus, & perpetuæ possessionis sedes firmanda; an vero Neuhusium oppidum ad id deligendum muniendumque? hîc diversis inter se collisi sententiis hostes, Vrangelius Neuhusium præmuniendum censuit, quod is locus ad confluentes Paderæ, Luppiaæ atque Almæ, plano & à Natura monstrato situ opportunissimus, brevi inexpugnabili munimento includi posset, ac modico exinde præsidio multò tutius validiusque teneri; eò Paderbornam muris nudandam, & ejus ruinis Neuhusium firmandum esse. Contrâ pertinaciter contendebant Hassi, Paderbornam communiendam firmiùs, Neuhusianam verò arcem subjecto pulvere pyrio funditus evertendam esse. Quæ cum Vrangelius non probaret, & in his sua consilia, quæ bellandi artibus magis inniti videbantur, abjici indignè ferret; neque Hassis permittere voluit, ut tam nobilem Principum arcem ac sedem tot Episcoporum subruerent; simul Hassos commonens, Paderbornam diligentes servarent, vereri enim se ne brevi spreti sui consilii eos poenitentia subitura esset; dictum mox probavit eventus. Nam sub exitum ejusdem anni Calend. Decembris, quod saluberrimum fuit consilium imperiumque Francisci Wilhelmi Episcopi Osnabrugensis, ejus miles duce Balduino

duino de Remont Gubernatore oppidi Widenbrugenſis, Paderbornam luculento die, ſine bellicis machinis, ſine vineis & cuniculis, paucarum horarum aggreſſione, Haſſis ereptam Ferdinando Epiſcopo ſuo reddidit. Tam facilè Deo conſilia Politicorum, quæ in jacturam hujus diœceſis conſpiraverant, ex eorum etiam diſſidijs ſubvertere. Interim Haſſi arcem Neuhuſianam militis ſui præſidio firmatam, etiam pace jam per Germaniam compoſitâ, unâ cum Novesio & Coeſfeldia civitatibus retinuerunt, dum ſibi ex pacto Imperii Ordinum, ſexies centena Imperialium nummum millia numerarentur.

Anno deinde conſequenti MDCXLVII. die XVIII Aug. Rabenhauptius Haſſicæ militiæ præfectus Paderbornam circumſedit, cui altero mox die Koningsmarckius cum Suedicis copiis ſubſidio venit; certi hi duces, non tam ignominiam ſuperioris anni ulciſci, quàm Paderbornam in perpetuam poſſeſſionem & incrementum principatus Haſſiæ occupare; Eò enim ab exordio belli Suedici & Haſſici omnia eorum conſilia ſpectare viſa, ut captis diœceſium urbibus & munimentis cætera pro arbitrio decerperent. Sed quæ tum proſpicientis Dei erat cura, obtigit ubi Paderbornenſi ex Caſarea militia Præfectus Erneſtus Bertramovillius, vir animo interritus, & bellicarum rerum expertiſſimus, qui unâ cum civibus fortiter propugnans urbem adverſus Suecos Haſſoſque defendit. Jam magnam partem murorum hoſtes dejecerant, prolatis ad ſoſſam vineis; cum gubernator, quòd intra urbis pomeria novis ſe foſſis vallisque, & omni arte bellicâ, inſtrumentisque præmunerat, auſus ultrò hoſtem provocare ad aggreſſionem: quibus Koningsmarckius & Rabenhauptius perterriti, coactique inſuper ſubitâ irruptione Lamboyi in Friſiam Orientalem, intra decimum quintum obſidionis diem, ſolutis caſtris urbem deſeruerunt, quò ſuis in Friſia laborantibus auxilium ferrent.

Anno proximo MDCXLIX. cum publica Imperii comitia Monafterii & Oſnabrugi ad exitum vergerent, atque Haſſis certa promiſſio facta eſſet, ſi in ita pacis tempore Paderbornam tenerent, iis, quidquid intra Dimolam & Netham fluvios fertiliſſimi agri, pagorum
atque

atque oppidorum continetur, attributum iri; atque adeò Hassi certâ spe præcipuam hanc diœcesis partem, Hassiæ contiguam devorassent; novâ rursus ac repentinâ obsidione v. Octobris urbem sunt aggressi, ducibus Ernesto Hassiæ Landgravio & Gifio. Animum Hassis fecerat, quòd urbis præfectus Papius temerè binas cohortes in Mindensem diœcesin emiserat, modico præsidio retento; & jam Hassi productis vineis, admotis tormentis, injectisque ignibus urbem ad extrema deduxerant: cùm interea Ferdinandus utriusque Bavariæ Dux, Paderbornensis Episcopus, de obsidione & periculo urbis certior factus, Lamboyum Comitem cum suis & Lotharingicis copiis submittit: Et Lamboyus festinatis ab Rheno itineribus, inobservatusque, citiùs ante urbem stetit cum exercitu, quàm Hassi adesse senserint. Ita ille auspiciis Ferdinandi Episcopi, vel ob id æternâ memoriâ digni, intra duodecimum, quo oppugnari cœpta, diem, urbem obsidione, quæ altero die dedenda erat, & patriam perpetuâ servitute felicissimè liberavit.

Magnam hîc divini Numinis providentiam venerabere, quisquis ex posteris hæc recoles. Tot nimirum Episcopatus per Saxoniam à Carolo M. conditi, auctique consequentium indè Cæsarum ac Principum munificentia, hæc demum tempestate naufragium fecerunt, quibus ne ipsæ quidem Carolinæ donationum tabulæ ad salutem valère. Servatus ex hoc communi naufragio cum paucis aliis Paderbornensis. Ita summo illi Gubernatori placuit,

*Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventosum, & urbes, regnaque tristia,*

Horat. Ode
4. lib. 3.

Sed idem inspector & supremus arbiter adest, à quo omnium quidem potestates, ut D. Augustin. dixit lib. 5. de Civit. Dei, sed non omnium voluntates. Stetere tot annis à Caroli ævo ad nostram usque ætatem ceteri Episcopatus longâ Præsulum serie, altisque radicibus innixi; sæpè concussi, vulnerati, amputati; quos una demum procella dejecit. Ut constaret magnas arbores diu crescere, tinâ horâ

horâ extirpari. Procubuere nunc, & ad fatum venere suum, quando *in summa fortuna id æquius, quod validius*, Taciti *judiciolib.* 15. *Annal.* Nec hic alio solatio cum Seneca occurrimus, quam *pati quod emendare non possis, & Deum, quo permittente omnia eveniunt, sine murmure comitari.* Tanto nunc consultius iis, quibus pepercit, Fortunam pressis manibus tenere, & magnos rerum transitus capere ad providentiam malorum.

